

SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA‘LIM ASOSIDA TALABALARNING O‘QUV MOTIVATSIYASINI OSHIRISH

Isanova Laylo G‘ofir qizi

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi bo‘yicha magistr,

Samarqand viloyati Kattaqo‘rg‘on tumani

41-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi o‘qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22094664>

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning talabalarning o‘quv motivatsiyasini oshirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning mohiyati, asosiy tamoyillari, an‘anaviy ta‘limdan farqli jihatlari hamda zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashuv imkoniyatlari yoritiladi. Ta‘lim jarayonida talabaning individual ehtiyojlari, qiziqishlari, qobiliyatlari va ta‘limiy maqsadlarini hisobga olish uning o‘quv faoliyatidagi faolligi, mustaqilligi va ichki motivatsiyasini kuchaytirishi asoslanadi. Shuningdek, sun‘iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish orqali individual ta‘lim trayektoriyasini shakllantirish va o‘quv jarayonini shaxsiylashtirishning istiqbolli yo‘nalishlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, o‘quv motivatsiyasi, talaba, individual yondashuv, pedagogik texnologiyalar, mustaqil ta‘lim, raqamli ta‘lim, sun‘iy intellekt, individual ta‘lim trayektoriyasi.

Kirish

Bugungi kunda oliy ta‘lim tizimida ta‘lim sifatini oshirish, talabalarning mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini rivojlantirish, shuningdek, ularning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur vazifalarni samarali hal etishda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim yondashuvi alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv ta‘lim oluvchini pedagogik jarayonning passiv obyekti sifatida emas, balki o‘z ta‘lim faoliyatini rejalashtira oladigan, mustaqil qaror qabul qiladigan va ta‘lim jarayonining faol subyekti sifatida e‘tirof etadi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning samarali tashkil etilishi ta‘lim mazmuni, metodlari va texnologiyalarini talabaning individual xususiyatlariga muvofiqlashtirishni talab etadi. Bunda talabaning bilim darajasi, qiziqishlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari, o‘rganish sur‘ati va shaxsiy maqsadlarini hisobga olish muhimdir. Bunday pedagogik yondashuv ta‘lim oluvchiga o‘z ta‘lim faoliyatini boshqarish imkonini berib, uning mustaqilligi va mas‘uliyatini oshiradi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning pedagogik mohiyati: An‘anaviy ta‘lim modelida pedagog ko‘pincha ta‘lim jarayonining asosiy subyekti sifatida namoyon bo‘ladi, talaba esa belgilangan o‘quv mazmunini o‘zlashtiruvchi obyekti sifatida qaraladi. Bunday yondashuvda ta‘lim jarayoni ko‘proq tayyor bilimlarni o‘zlashtirish, ularni takrorlash va nazorat qilishga yo‘naltiriladi. Natijada talabaning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va ta‘lim jarayonidagi subyektiv tajribasini hisobga olish imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim esa ushbu yondashuvdan farqli ravishda talaba shaxsini pedagogik jarayonning markaziga qo‘yadi. Bunda pedagog bilimni tayyor shaklda uzatuvchi subyekti sifatida emas, balki talabaning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi, maslahat beruvchi va ta‘lim faoliyatini tashkil etuvchi hamkor sifatida faoliyat yuritadi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning mazmuni talabaning nafaqat bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashini, balki uning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ham ta‘minlashga qaratiladi. Shu nuqtayi nazardan, ta‘lim jarayonida talabaning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi, ijodkorligi, o‘z faoliyatini baholashi va o‘z-o‘zini

rivojlantirishi uchun pedagogik shart-sharoitlar yaratiladi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham ta'lim oluvchi shaxsining rivojlanishiga ustuvor ahamiyat berilishi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillarini amaliyotga joriy etish zaruratini kuchaytiradi. Ta'lim jarayonining asosiy maqsadi faqat bilim berish bilan chegaralanmasdan, mustaqil fikrlaydigan, faol, mas'uliyatli va raqobatbardosh shaxsni shakllantirishga yo'naltirilishi lozim.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning o'quv motivatsiyasini oshirishdagi imkoniyatlari shundan iboratki-talabanning o'quv motivatsiyasi uning ta'lim faoliyatidagi faolligi, o'zlashtirish darajasi va ta'lim natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim psixologik-pedagogik omillardan biridir. O'quv motivatsiyasi yuqori bo'lgan talaba ta'lim jarayonida faol ishtirok etadi, murakkab vazifalarni bajarishga intiladi, yuzaga kelgan muammolarni mustaqil hal qilishga harakat qiladi hamda o'z bilim va kompetensiyalarini rivojlantirishga ehtiyoj sezadi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim mazkur motivatsiyani shakllantirish va rivojlantirish uchun qulay pedagogik muhit yaratadi. Xususan, talabanning individual ehtiyojlari va qiziqishlarini hisobga olish uning ta'lim mazmuniga bo'lgan shaxsiy munosabatini kuchaytiradi. Talabaga ma'lum darajada tanlov imkoniyatining berilishi esa uning ta'lim faoliyatiga nisbatan mas'uliyatini oshiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim doirasida talaba o'z oldiga aniq maqsad qo'yishi, o'z faoliyatini rejalashtirishi, ta'lim resurslarini mustaqil tanlashi va erishilgan natijalarni baholashi mumkin. Mazkur jarayonlarda talabanning o'z-o'zini boshqarish, refleksiya va o'z faoliyatini baholash ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa o'z navbatida ichki o'quv motivatsiyasining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagog tomonidan muntazam va konstruktiv qayta aloqa berilishi talabanning o'z imkoniyatlarini anglashiga, mavjud kamchiliklarini aniqlashiga va keyingi rivojlanish yo'nalishlarini belgilashiga yordam beradi. Bunda baholash faqat yakuniy natijani aniqlash vositasi emas, balki talabanning rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik mexanizm sifatida qaraladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillari: Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni samarali tashkil etishda bir qator pedagogik tamoyillarga amal qilish zarur.

Birinchidan, individual yondashuv tamoyili talabanning individual psixologik, intellektual va ta'limiy xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Har bir talabanning bilim darajasi, qiziqishi, ehtiyoji va o'rganish sur'ati turlicha bo'lgani sababli yagona pedagogik ta'sir barcha ta'lim oluvchilar uchun bir xil natijani ta'minlamasligi mumkin.

Ikkinchidan, talabanning faol ishtiroki tamoyili ta'lim jarayonida talabanning faol subyekt sifatidagi mavqeini mustahkamlashni talab qiladi. Bunda talaba tayyor bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki bilimlarni izlash, tahlil qilish, amaliyotda qo'llash va yangi bilimlarni mustaqil shakllantirish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Uchinchidan, mustaqillik va tanlov tamoyili talabanning o'quv faoliyatini muayyan darajada mustaqil tashkil etishiga imkon beradi. Topshiriq, metod, resurs yoki loyiha yo'nalishini tanlash imkoniyati talabanning o'z ta'lim faoliyatiga nisbatan shaxsiy mas'uliyatini oshiradi.

To'rtinchidan, refleksiv yondashuv tamoyili talabanning o'z ta'lim faoliyati, erishgan natijalari va mavjud muammolarini tahlil qilishini nazarda tutadi. Refleksiya orqali talaba o'zining kuchli va zaif tomonlarini anglaydi hamda keyingi rivojlanish strategiyasini belgilaydi.

Mazkur tamoyillarning o‘zaro uyg‘unligi talabaning ta’lim jarayonidagi subyektiv pozitsiyasini kuchaytirib, uning o‘quv motivatsiyasini rivojlantirish uchun zarur pedagogik muhitni shakllantiradi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni tashkil etish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Xususan, onlayn ta’lim platformalari, mobil ilovalar, adaptiv ta’lim tizimlari, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari hamda sun’iy intellekt vositalari ta’lim mazmunini talabaning individual ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali talabaning o‘quv faoliyatini monitoring qilish, o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni aniqlash va unga mos ta’lim resurslarini tavsiya etish mumkin. Bunday imkoniyatlar ta’lim jarayonini individuallashtirish bilan birga, talabaning o‘z ta’lim natijalarini kuzatib borishiga ham sharoit yaratadi. Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga integratsiyalashuvi shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir. Sun’iy intellekt asosidagi tizimlar talabaning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, bilimlaridagi bo‘shliqlarni aniqlash va individual ehtiyojlariga mos tavsiyalar berish imkoniyatiga ega. Masalan, talaba muayyan mavzuni o‘zlashtirishda qiyinchilikka duch kelgan taqdirda, intellektual ta’lim tizimi uning natijalarini tahlil qilib, qo‘shimcha o‘quv materiallari, individual mashqlar yoki takrorlash uchun topshiriqlarni tavsiya qilishi mumkin. Natijada ta’lim jarayoni talabaning individual rivojlanish sur‘atiga moslashtiriladi. Biroq sun’iy intellekt va boshqa raqamli texnologiyalar pedagogning o‘rnini to‘liq egallashi emas, balki pedagogik faoliyatni qo‘llab-quvvatlashi lozim. Chunki talabaning motivatsiyasi nafaqat texnologik vositalar, balki pedagogik muloqot, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ijobiy psixologik muhit va shaxslararo munosabatlar bilan ham belgilanadi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlari

Talabalarining o‘quv motivatsiyasini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim asosida rivojlantirish uchun bir qator pedagogik shart-sharoitlarni yaratish zarur. Birinchi navbatda, pedagog talabalarining individual ta’lim ehtiyojlarini muntazam o‘rganib borishi va o‘quv jarayonini olingan ma’lumotlar asosida moslashtirishi lozim. Ikkinchidan, ta’lim jarayonida muammoli, loyiha, tadqiqot va interfaol metodlardan foydalanish talabaning faol ishtirokini ta’minlaydi. Uchinchidan, talabaning mustaqil fikrlashi va qaror qabul qilishini rag‘batlantiruvchi pedagogik muhit shakllantirilishi kerak. Shuningdek, pedagoglarning shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ta’lim muassasasining moddiy-texnik bazasi, raqamli infratuzilmasi va metodik resurslari ham mazkur yondashuvning samarali amalga oshirilishiga xizmat qilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim talabaning individual xususiyatlari, ehtiyojlari, qiziqishlari va ta’limiy maqsadlarini hisobga olish orqali uning o‘quv faoliyatini faollashtirish imkonini beruvchi samarali pedagogik yondashuv hisoblanadi. Mazkur yondashuvda talaba ta’lim jarayonining passiv obyekti emas, balki faol subyekti sifatida namoyon bo‘ladi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning individual yondashuv, faol ishtirok, mustaqillik, tanlov, refleksiya va konstruktiv qayta aloqa kabi tamoyillari talabaning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan ijobiy munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, talabaning o‘z ta’lim faoliyatini boshqarishi va erishilgan natijalarni mustaqil baholashi uning ichki motivatsiyasini kuchaytiruvchi muhim omillardan biridir. Zamonaviy raqamli texnologiyalar, xususan, sun’iy intellekt vositalari shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim imkoniyatlarini yanada

kengaytirib, individual ta’lim trayektoriyalarini shakllantirish, o’quv natijalarini tahlil qilish va talabalarga moslashtirilgan o’quv resurslarini taqdim etish imkonini bermoqda. Shu sababli oliy ta’lim amaliyotida shaxsga yo’naltirilgan ta’limni o’quv motivatsiyasini oshirish mexanizmi sifatida tizimli ravishda joriy etish, uning pedagogik shart-sharoitlari va samaradorlik mezonlarini ilmiy asoslash dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Nuraddinova G. Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim turlari va texnologiyalari. International Scientific Journal.
2. Qodirov B. Shaxsga yo’naltirilgan ta’limda innovatsion texnologiyalarni qo’llash. Toshkent: O’zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2018.
3. Xolmatov T. Shaxsga yo’naltirilgan ta’limda ta’lim texnologiyalarining roli. Toshkent: O’zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi, 2020.
4. To’laganov D. Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim va pedagogik innovatsiyalar. Toshkent: O’zbekiston pedagogika insti